

ศึกษาศาสตร์ มสธ. 40 ปี กับการสำเร็จในการสอนทางไกล

40th Anniversary of STOU School of Educational Studies and Its Success in Distance Learningสุจินต์ วิสวธีรานนท์¹ ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์²Suchin Visavateeranon¹ Tweesak Chindanurak²^{1,2}รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**บทคัดย่อ**

ความสำเร็จในการสอนของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ. ในระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ คณะอาจารย์ของสาขาวิชา ระบบการเรียนการสอนทางไกล และความร่วมมือของผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานภายนอกสาขาวิชา เริ่มเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีก่อนเป็นลำดับแรก และต่อมาได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตร หลักสูตรปริญญาโท หลักสูตรปริญญาเอก และหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต ระบบการเรียนการสอนทางไกลเป็นการเรียนการสอนแบบไม่มีชั้นเรียน และเรียนผ่านสื่อประสม ในระยะแรกมีการใช้สื่อประสมที่มีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ร่วมด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน เมื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การสอนที่สาขาวิชาใช้ พบว่า มีกลยุทธ์ที่สำคัญ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในสื่อสิ่งพิมพ์ 2) กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในสื่อเสริม 3) กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการสอนเสริม สัมมนาเสริมและสัมมนาเข้ม 4) กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา และ 5) กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวสะท้อนความสัมพันธ์ของการจัดการเรียนการสอนทางไกลกับทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการเรียนรู้อย่างน่าสนใจและเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนการสอนทางไกลของศึกษาศาสตร์ มสธ. เป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความภาคภูมิใจให้สาขาวิชาเป็นอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: ศึกษาศาสตร์ มสธ. การเรียนการสอนทางไกล**Abstract**

The success in instruction of the School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University (STOU) during the past 40 years has been caused by three factors, namely, the commitment of its staff members, the distance instruction system, and the cooperation of experts and external work agencies. The School of Educational Studies started at first by offering instruction at the bachelor's degree program level. After that, it offered instruction in the master's degree programs, the certificate of education program,

the doctoral degree programs, and the graduate diploma programs, respectively. The distance instruction system is the system that does not offer instruction in normal classrooms; instead, students learn their lessons via multi-media learning materials. In the early years the main instructional media were in the form of printed materials. Later on, online media and online instruction were also offered in order to be in line with the present social context. When instructional strategies employed by the School are analyzed, it is found that there are five main instructional strategies being employed by the School. They are the following: (1) the instructional strategy employed with the use of printed media; (2) the instructional strategy employed with the use of supplementary media; (3) the instructional strategy employed in supplementary instruction, supplementary seminar, and intensive seminar; (4) the instructional strategy employed in professional experience training workshop prior to graduation; and (5) the instructional strategy employed in online instruction. These strategies reflect the very interesting relationship of distance instruction management with learning theories and are the main keys that enable the distance instruction management of the School to be the educational management with high quality that can develop learners efficiently and creates profound pride for the School.

Keywords: STOU School of Educational Studies, Distance learning

บทนำ

ในโอกาสที่สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ. ก่อตั้งครบรอบ 40 ปี สาขาวิชาได้เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี ประกาศนียบัตร และประกาศนียบัตรบัณฑิต ปริญญาโท และปริญญาเอก ในแขนงวิชาหลักสูตรและการสอน บริหารการศึกษา เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา นวัตกรรมการศึกษา การศึกษานอกระบบ และการวัดและประเมินผลการศึกษา ความสำเร็จที่ปรากฏในปัจจุบันมีพัฒนาการตามลำดับดังนี้

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เป็นหนึ่งในสามสาขาวิชาแรกที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชโดยมีผู้สมัครเข้าศึกษารุ่นแรกสูงถึง 75,334 คน นับว่าสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ได้มีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในยุคครูประจำการจำนวนมากยังไม่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี(พ.ศ. 2523) ระยะแรกสาขาวิชาเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรีและประกาศนียบัตร ก่อนต่อมาในปี พ.ศ. 2536 เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาโท และในปี พ.ศ. 2549 เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาเอก รายละเอียดดังภาพที่ 1

ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

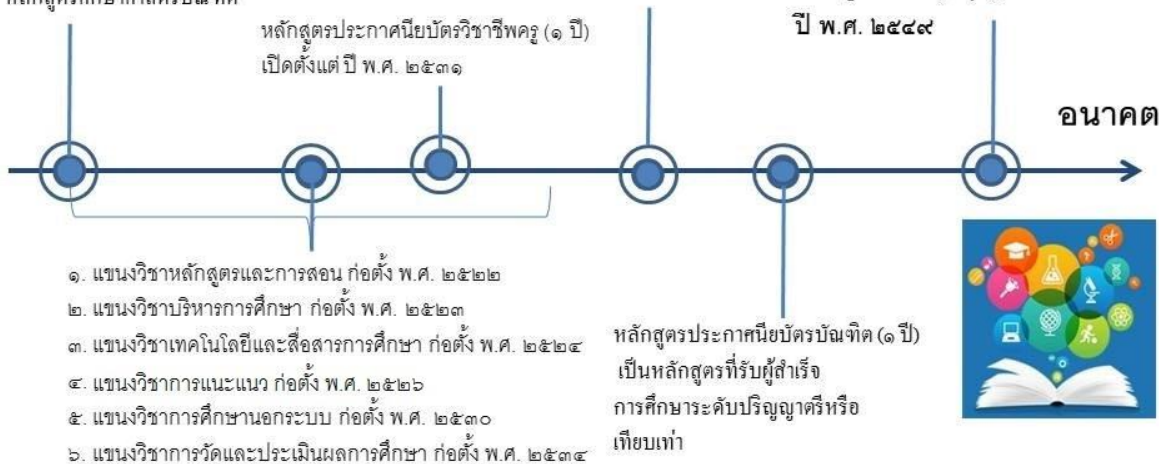
๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒
ก่อตั้งสาขาวิชาศึกษาศาสตร์
หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
ปี พ.ศ. ๒๕๓๖
(e-Learning)

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปี พ.ศ. ๒๕๔๙

อนาคต

ภาพที่ 1 แผนภาพการเปิดสอนหลักสูตร สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ.

ความก้าวหน้าและความสำเร็จของการเปิดสอนหลักสูตรระดับต่างๆ ดังกล่าว มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ (1) บุคลากร (2) ระบบการเรียนการสอนทางไกลที่มีคุณภาพ และ (3) ความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานภายนอก **ปัจจัยความสำเร็จประการแรก** มาจากการที่บุคลากร คณาจารย์ของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์เป็นผู้มีคุณวุฒิ ความสามารถ และประสบการณ์สูง อีกทั้งยังมีส่วนร่วมสำคัญตั้งแต่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยในการพัฒนาระบบการศึกษาทางไกล การจัดระบบการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา คณาจารย์ในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอาน อธิการบดีผู้ก่อตั้ง ศาสตราจารย์ ดร. ชัยยงค์ พรหมวงศ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ทองอินทร์ วงศ์โสธร รองศาสตราจารย์ ดร. สุภรณ์ ศรีพหล และคณาจารย์ท่านอื่นอีกหลายท่านที่ไม่สามารถกล่าวถึงได้ทั้งหมด นอกจากคณาจารย์สาขาวิชาศึกษาศาสตร์อาวุโสที่พัฒนาระบบและรูปแบบแล้ว คณาจารย์ในที่เป็นฝ่ายปฏิบัติและใช้ระบบการสอนทางไกลด้วยความศรัทธาและเต็มใจที่จะใช้ระบบการสอนและรูปแบบเหล่านั้นจนทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ความศรัทธาของคณาจารย์ที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพราะทุกคนต่างส่งผลมีความรู้ความเข้าใจในเหตุผล หลักการ และเห็นคุณค่าของการดำเนินงานตามระบบที่ออกแบบไว้สำหรับการศึกษาระบบทางไกล เมื่อมีสิ่งใหม่ที่จะต้องทำ คณาจารย์ก็จะระดมสมองเพื่อช่วยกันคิดและร่วมกันทำอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้สาขาวิชามีส่วนในการบุกเบิกการดำเนินงานเรื่องใหม่ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมาเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้ว่า สาขาวิชาศึกษาศาสตร์จะเป็นสาขาวิชาแรกที่เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาโท และปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยเสมอซึ่งการเปิดสอนตามหลักสูตรดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ คณาจารย์ต้องช่วยกันระดม

ความคิดเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติสำหรับการดำเนินการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ลงมือปฏิบัติและทดลองใช้ รวมถึงพัฒนาปรับปรุงให้เป็นแนวปฏิบัติของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย เรื่องดังกล่าวส่วนสำเร็จได้ด้วยบุคลากรที่มีคุณภาพของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ที่ทำงานกันเป็นทีม มีจิตสำนึกของความเป็นครูมืออาชีพ มีการช่วยเหลือและร่วมกันแก้ปัญหาที่มีความเอื้ออาทรกันพี่น้อง (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, ม.ป.ป., น. 124-125) **ปัจจัยความสำเร็จประการที่สอง** เป็นเรื่องของระบบการเรียนการสอนทางไกลที่พัฒนาขึ้นอย่างมีหลักการ โดยศาสตราจารย์ ดร. ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ ตั้งแต่ระบบการศึกษาทางไกล แผน มศ. 2523 สำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ระบบการศึกษาทางไกล แผน มศ. 2536 สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และระบบการศึกษาทางไกล แผน มศ. 2543 สำหรับการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาที่มีการปรับระบบให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) โดยเพิ่มการเรียนการสอนอิงสื่อคอมพิวเตอร์เป็นสื่อหลัก (ปัทมาพร เย็นบำรุง, 2560) และ**ปัจจัยความสำเร็จประการที่สาม** คือ ความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานภายนอก ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์สาขาต่างๆ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการผลิตเอกสารการสอน ทำให้การผลิตชุดวิชาที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ให้ความอนุเคราะห์ด้านสถานที่และให้บริการแก่นักศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด เป็นศูนย์บริการการศึกษาประจำจังหวัดในการจัดสอบการสอนเสริม และการจัดกิจกรรมอื่นๆ สถาบันอุดมศึกษาบางแห่งได้ให้ความอนุเคราะห์สถานที่จัดสอนเสริม ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดให้ความอนุเคราะห์จัดมุม มศ. เพื่อวางเอกสารประกอบให้นักศึกษาที่ต้องการอ่านเพิ่มเติม หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์ดังกล่าวแล้ว มหาวิทยาลัยคงไม่สามารถให้บริการแก่นักศึกษาทั่วประเทศดังที่เป็นอยู่ นับว่าผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานดังกล่าวมีส่วนมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อมหาวิทยาลัยในการจัดการศึกษาทางไกล

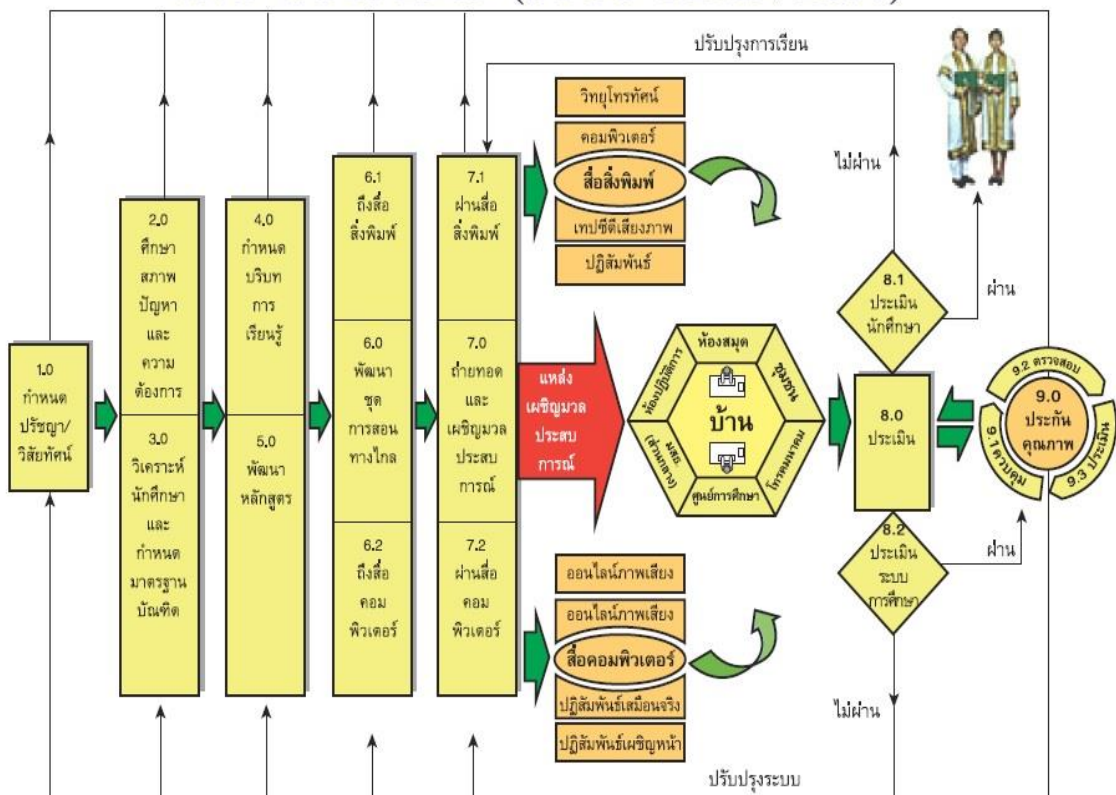
ในโอกาสนี้ จะขอเสนอมุมมองการวิเคราะห์กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการจัดการศึกษาทางไกลของ มศ. เพื่อสะท้อนหลักการและเหตุผลของความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มศ. อันจะนำไปสู่ความรู้เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางไกล และแนวทางการประยุกต์ใช้ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนทางไกลในบริบทของวังคมที่มีคุณภาพต่อไป

การเรียนการสอนทางไกลของ มศ.

การเรียนการสอนทางไกล (distance learning) หมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน ผู้เรียนเรียนผ่านสื่อประสม ซึ่งเป็นการใช้สื่อการสอนหลายประเภทประกอบกันในการจัดการเรียนการสอน การเรียนการสอนทางไกลเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งขยายโอกาสแก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวาง ลดภาวะความจำกัดทั้งด้านกระบวนการ โครงสร้าง สิ่งแวดล้อมทางด้านการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับระบบการเรียนการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ผู้เรียนเรียนผ่านสื่อประสมที่ประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก มีรายการวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง เทปเสียง ซีดี วีซีดี และสื่ออื่น เป็นสื่อเสริม นอกจากสื่อหลักและสื่อเสริมดังกล่าว ยังมีการพบปะระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ในกิจกรรมสอนเสริม สัมมนาเสริม การประชุมเชิงปฏิบัติการ ประสพการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา (วิจิตร ศรีสอาน, 2529, น. 9) การประเมินผลการศึกษาประกอบด้วย การประเมินตนเองจากการศึกษาโดยใช้เอกสารการสอนและสื่อเสริมต่างๆ และการประเมินผลจากการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา ณ ศูนย์บริการการศึกษาประจำจังหวัด ในบางชุดวิชาจะต้องเข้าทำการทดลองในห้องปฏิบัติการ หรือเรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนการสอนออนไลน์อีกด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2560, น. 5)

สื่อประสมรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก เป็นรูปแบบที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชใช้มาตั้งแต่แรกในการจัดการศึกษาทางไกลระดับปริญญาตรี ตามแผน มสธ. 2523 และการจัดการศึกษาทางไกลระดับบัณฑิตศึกษาตามแผน มสธ. 2436 รูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักนับว่าเป็นสื่อที่ได้รับการยอมรับจากผู้เรียน เป็นอย่างดีเหมาะสมตามยุคสมัย และตามสภาพความพร้อมของผู้เรียนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ มหาวิทยาลัยสามารถควบคุมคุณภาพของเอกสารการสอนซึ่งเป็นสื่อหลักได้โดยการตั้งคณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชา ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานต่างๆ มาร่วมกันผลิตชุดวิชาดังกล่าว ต่อมาด้วยความก้าวหน้าทางอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การจัดการศึกษาทางไกลนานาชาติต่างปรับเข้าสู่ยุคการใช้สื่อคอมพิวเตอร์เป็นสื่อหลักมากขึ้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ติดตามและพัฒนาการใช้สื่อคอมพิวเตอร์เป็นสื่อเสริมมาเป็นระยะ และเมื่อได้ระบบจัดการเรียนการสอน (LMS) บนเครือข่ายที่เหมาะสมมหาวิทยาลัยจึงได้เพิ่มรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อหลัก เพื่อเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาทางไกลในแผน มสธ. 2543 และในปี พ.ศ. 2553 ได้เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต แขนงวิชาภาษาอังกฤษใช้สื่อคอมพิวเตอร์เป็นสื่อหลักเป็นหลักสูตรแรก โดยมีเงื่อนไขในการรับสมัครนักศึกษาว่า นักศึกษาต้องสามารถเข้าถึงระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและใช้ระบบได้เป็นอย่างดี

แผน มสธ. 2543 (STOU PLAN 2000)

ภาพที่ 2 แผนผังแสดงแผน มสธ. 2543

พัฒนาการของการจัดการศึกษาทางไกลของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จากแผนภาพการเปิดสอนหลักสูตรจะเห็นได้ว่า สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรีเป็นลำดับแรก ต่อมาได้เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตร หลักสูตรปริญญาโท หลักสูตรปริญญาเอก และหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, ม.ป.ป., น. 14-16) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยใช้ระบบการสอนทางไกลที่มหาวิทยาลัยได้วางระบบไว้ ซึ่งประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก ได้แก่ เอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ ส่วนสื่อเสริมที่ใช้ประกอบด้วย รายการวิทยุโทรทัศน์ รายการวิทยุกระจายเสียง เทปเสียง มีการสอนเสริมชุดวิชาที่ยาก สำหรับนักศึกษาที่มีความต้องการการสอนเพิ่มจากการอ่านด้วยตนเอง การวัดและประเมินผลประกอบด้วย การประเมินผลตนเองและการประเมินผลจากมหาวิทยาลัยในการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา ณ สนามสอบประจำจังหวัดในภูมิลำเนาของนักศึกษา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประสพการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษาตามสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

ระดับประกาศนียบัตร หลังจากเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรีแล้ว ได้เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรตามความต้องการของผู้สนใจ ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู โดยใช้รูปแบบการจัดการศึกษาทางไกลเช่นเดียวกับปริญญาตรี กำหนดให้เรียนจำนวน 5 ชุดวิชา นอกจากนี้ยังจัดโครงการฝึกอบรมครูและผู้เกี่ยวข้องกับอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย โครงการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง มสธ. โดยสาขาวิชาศึกษาศาสตร์กับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา (สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, ม.ป.ป., น. 49-50)

ส่วนระดับบัณฑิตศึกษา การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ประกอบด้วยหลักสูตร ระดับปริญญาโท หลักสูตรระดับปริญญาเอก และหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การจัดการศึกษาระดับปริญญาโทในระบบการศึกษาทางไกล ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักเช่นเดียวกับระดับปริญญาตรี ประกอบด้วย ประมวลสาระ แนวการศึกษา แผนกิจกรรมการศึกษา สื่อเสริมที่ใช้ ได้แก่ วีซีดี แต่การศึกษาในระดับปริญญาโท นักศึกษาต้องเข้าร่วมสัมมนาเสริมและสัมมนาเข้ม เนื่องจากการศึกษาระดับปริญญาโทเน้นการพัฒนาความสามารถระดับสูง การสืบค้นด้วยตนเอง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ และนักศึกษากับนักศึกษา (สำนักบัณฑิตศึกษา มสธ. 2552, น. 13-14) นอกจากนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ยังมีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (e-Learning) โดยอาจใช้เป็นสื่อเสริมหรือทดแทนการสัมมนาเสริม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553) การประเมินผลการศึกษาประกอบด้วย การประเมินตนเองจากการศึกษาโดยใช้ประมวลสาระชุดวิชา แนวการศึกษาและสื่อเสริมต่างๆ การประเมินผลโดยอาจารย์สัมมนาเสริม สัมมนาเข้มในขณะเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลจากการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา ณ ศูนย์บริการการศึกษาประจำจังหวัด การประเมินผลการทำวิทยานิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ การสอบประมวลความรู้ และการสัมมนาเข้มเสริมประสบการณ์วิชาชีพมหาวิทยาลัยก่อนสำเร็จการศึกษา

การจัดการศึกษาระดับปริญญาเอกในระบบการศึกษาทางไกล กำหนดให้มีแนวการศึกษาที่กำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ของชุดวิชา ไม่มีการจัดทำประมวลสาระชุดวิชาแบบปริญญาโท แต่กำหนดเอกสาร

กัศตรวใหนักศึกษาอ่านประกอบ เนื่องจากการศึกษาระดับปริญญาเอกมีลักษณะของการศึกษาตามความสนใจเฉพาะของผู้เรียนที่มีความลุ่มลึก ย่อมไม่สามารถจัดทำประมวลสาระที่ครอบคลุมความสนใจเฉพาะของนักศึกษาแต่ละคนได้ อีกทั้งการศึกษาในระดับปริญญาเอก นักศึกษาจะต้องสืบค้นเพื่อหาข้อมูลความรู้ที่ต้องการด้วยตนเอง แล้วนำมาใช้ในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ การกำหนดเอกสารกัศตรวเป็นเพียงเอกสารที่ให้ความรู้ที่เป็นหลักการพื้นฐานให้นักศึกษาสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อตอบสนองความสนใจของตนเองได้ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมสัมมนาเข้ม ที่นักศึกษาจะได้รับฟังคำบรรยายจากผู้ทรงคุณวุฒิและสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักศึกษากับนักศึกษา และนักศึกษากับอาจารย์ นำเสนอผลงานที่ได้รับมอบหมาย การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ (e-Learning) การทำคุษฎินิพนธ์ การสัมมนาเข้มเสริมประสบการณ์คุษฎิบัณฑิตก่อนสำเร็จการศึกษา ส่วนการประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วย การประเมินผลงาน การนำเสนอ การอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของนักศึกษาโดยอาจารย์ในการสัมมนาเข้ม การสอบไล่ประจำชุดวิชา การสอบวัดคุณสมบัติ การสอบหัวข้อและโครงการคุษฎินิพนธ์ การสอบปกป้องคุษฎินิพนธ์ การสัมมนาเข้มเสริมประสบการณ์คุษฎิบัณฑิตก่อนสำเร็จการศึกษา (นงศ์ลักษณ์ รุ่งวิทยธร, 2560, น.19)

การจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต เป็นการจัดการศึกษาลักษณะเดียวกับหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตบริหารการศึกษาและหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน) ในระยะแรกเป็นหลักสูตร 1 ปี สำหรับหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู ต่อมาสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ได้มีข้อตกลงความร่วมมือกับคุรุสภา และสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในการจัดหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู โดยใช้เวลา 1 ปีครึ่ง ให้แก่ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลที่เป็นพื้นที่ทรงงานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ให้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรและมาตรฐานการผลิตครู ในการนี้ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ได้พัฒนาระบบการนิเทศการสอนทางไกลสำหรับนักศึกษากลุ่มนี้เป็นการเฉพาะ

กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในระบบการศึกษาทางไกล

กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในระบบการศึกษาทางไกล ในที่นี้จะกล่าวถึงกลยุทธ์การสอนที่ใช้ในสื่อต่างๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเสริม ปฏิสัมพันธ์ (การสอนเสริม สัมมนาเสริม สัมมนาเข้ม) การประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา และการเรียนการสอนออนไลน์

1. กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ในระบบการสอนทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีสื่อสิ่งพิมพ์ประจำชุดวิชาซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละระดับดังนี้ ระดับปริญญาตรีจะมีสื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย เอกสารการสอนและแบบฝึกปฏิบัติ ระดับปริญญาโทจะมีประมวลสาระและแนวการศึกษา ส่วนระดับปริญญาเอกจะมีแนวการศึกษา เนื้อหาของสื่อดังกล่าวมีลักษณะการนำเสนอที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนแต่ละระดับ ดังนี้ เอกสารการสอนระดับปริญญาตรี จะนำเสนอเนื้อหาสาระในลักษณะขยายความให้เข้าใจง่าย ยกตัวอย่าง จัดลำดับการเสนอ เชื่อมโยงเนื้อหาระหว่างหัวเรื่อง เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาได้ด้วยตนเอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545) ส่วนประมวลสาระระดับปริญญาโทจะนำเสนอประเด็นที่เป็นหลักการสำคัญ มีรายละเอียดของเนื้อหาน้อยกว่าเอกสารการสอน

ระดับปริญญาตรี เอกสารที่ใช้ควบคู่กับเอกสารการสอนและประมวลสาระ คือ แบบฝึกปฏิบัติ หรือคู่มือการศึกษา หรือแนวการศึกษา เอกสารเหล่านี้ต่างก็เป็นคู่มือการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยสาระสังเขป กิจกรรมท้ายเรื่อง แนวตอบ กิจกรรม แบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (สำนักบัณฑิตศึกษา, 2552) สำหรับแนวการศึกษาระดับปริญญาเอก จะมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับแนวการศึกษาระดับปริญญาโทและบูรณาการแผนกิจกรรมการศึกษาเข้าไว้ด้วย แต่จะกำหนดหน่วยการสอน เป็นประเด็นสาระหลักและประเด็นสาระรอง จัดประมวลเอกสารคัดสรรให้นักศึกษาศึกษาแทนการเขียนประมวลสาระ (นงศ์ลักษณ์ รุ่งวิทยาร, 2560, น.19)

ในการผลิตสื่อประจำชุดวิชาดังกล่าว มีหลักการนำเสนอเนื้อหาสาระ รูปแบบของสื่อ และรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหา ดังนี้

1.1 หลักการนำเสนอเนื้อหาสาระที่ชัดเจนและจัดรูปแบบที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีโครงสร้างเนื้อหาสาระเป็นหน่วยการสอนจำนวน 15 หน่วย แต่ละหน่วยการสอนใช้เวลาศึกษา 1 สัปดาห์ แบ่งเนื้อหาเป็น 3 – 5 ตอน แต่ละตอน ประกอบด้วย 2 – 6 หัวเรื่อง กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถสังเกตและวัดได้ของหน่วยและตอน การแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนย่อย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนทีละส่วนหรือทีละหัวเรื่อง เมื่อศึกษาจบแต่ละเรื่อง นักศึกษาจะทำกิจกรรมท้ายเรื่อง ซึ่งเป็นกิจกรรมบูรณาการที่นำความรู้ของหัวเรื่องให้นักศึกษาปฏิบัติ อาทิ (1) ตอบคำถาม (2) ศึกษารายกรณี (3) พัฒนา/เสนอแบบจำลอง แนวคิด (4) ศึกษาแผนภูมิตาราง ข้อมูล เพื่อหาคำตอบจากประเด็นปัญหาที่กำหนด (5) เขียนสรุปรายงาน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545, น. 18) จะเห็นได้ว่า ในการออกแบบกิจกรรมท้ายเรื่อง ผู้สอนสามารถใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลายสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ ได้แก่ การสรุปความสำคัญ เปรียบเทียบ วิเคราะห์ความแตกต่าง ทำการทดลอง ศึกษากรณีในชุมชนท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น และอื่นๆ ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองจากแนวตอบหรือเฉลยคำตอบของกิจกรรมที่จัดไว้ให้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับผลย้อนกลับในทันที อันเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ ตามทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (operant conditioning theory) ของ Skinner และช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ ทักษะ วิธีการที่เรียนรู้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ (National Research Council, 2012, p. 121) นอกจากนี้ ยังมีแบบประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียนแต่ละหน่วยการสอน พร้อมเฉลยคำตอบ เพื่อให้ผู้เรียนประเมินความก้าวหน้าในการเรียนของตนเองด้วย

การนำเสนอเนื้อหาให้เรียนรู้ทีละส่วน การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และให้ผู้เรียนตอบกิจกรรมท้ายเรื่องแล้วตรวจสอบกับแนวคำตอบเป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับในทันที ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ในอัตราที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละคน สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบโปรแกรมที่ Skinner (1958) ได้เสนอไว้ว่า ในการออกแบบบทเรียนแบบโปรแกรม จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ระบุความรู้ความสามารถพื้นฐานของผู้เรียน พัฒนาลำดับขั้นตอนการนำเสนอ และให้แรงเสริมอย่างเหมาะสม (Driscoll, 2000)

1.2 รูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์กำหนดให้แต่ละชุดวิชามีแผนการสอนประจำหน่วย (ประกอบด้วย หัวข้อระดับตอน แนวคิด วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การประเมิน) และแผนการสอนประจำตอน (ประกอบด้วย หัวข้อเรื่อง แนวคิด วัตถุประสงค์) “แผนการสอน” เป็นการเสนอภาพรวมของสิ่งที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมก่อนเสนอเนื้อหาสาระ เป็นการนำเสนอกรอบความคิดล่วงหน้า (advanced organizers) ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระอย่างมีความหมาย ตามทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Theory of

meaningful verbal learning) ของ Ausubel (1968) แนวคิดที่ระบุในแผนการสอน เป็นข้อความสรุปสาระหรือแก่นของตอนหรือเรื่อง ส่วนวัตถุประสงค์จะเขียนในลักษณะวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ใช้คำกริยาแสดงการกระทำที่วัดหรือสังเกตได้ นับว่าเป็นการใช้หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวพฤติกรรมนิยมที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่สามารถวัดและทดสอบได้ วัตถุประสงค์ที่ระบุในแผนการสอนเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมท้ายเรื่องและแนวทางในการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยข้อสอบ ซึ่งเป็นไปตามหลักการจัดการเรียนรู้ของ Tyler (1950) ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์หรือผลการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์เรียนรู้ และการประเมินผล

1.3 รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในเอกสารการสอนและประมวลสาระชุดวิชา มีระบบนำเสนอโดยจัดระบบหัวข้อเป็นตัวเลข เพื่อแสดงหัวข้อใหญ่ หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจและจำเนื้อหาได้ง่าย เนื่องจากผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหัวข้อ นอกจากนี้ แนวการศึกษาแต่ละหน่วยมีการนำเสนอแผนผังแนวคิดซึ่งเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด (graphic organizer) ของหน่วยนั้น ระบบตัวเลขแสดงหัวข้อระดับต่างๆ และแผนผังแนวคิด จัดเป็นกลวิธีความรู้คิด (metacognition) ที่ช่วยควบคุมการคิดของผู้เรียนให้ทำความเข้าใจและจำได้ง่าย สามารถถ่ายโอนความรู้จากความรู้จำระยะสั้นไปสู่ความรู้จำระยะยาวได้ตามทฤษฎีการประมวลสารสนเทศ (Information processing theory) ที่อธิบายการเรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการทำงานของสมองในการแปลงสารสนเทศที่ได้รับรู้ผ่านการดำเนินการต่างๆ เป็นลำดับคล้ายคลึงกับการทำงานของคอมพิวเตอร์ (Klausmeier, 1985, p. 105)

2. กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในสื่อเสริม

สื่อเสริม หมายถึง สื่อที่ขยายเนื้อหาสาระ ประสบการณ์ ประเด็นสำคัญ หรือเสริมเพิ่มเติม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่มีความสามารถในการรับรู้ที่ต่างกันเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น เป็นการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนมีพัฒนาการและความสามารถต่างกัน การศึกษาจากสื่อหลักที่เป็นเอกสารการสอนเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับผู้เรียนบางคน การจัดสื่อเสริมที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนที่มีลีลาการเรียนรู้ (learning style) ต่างกัน มีโอกาสเรียนรู้ได้มากขึ้น สื่อการสอนอื่นที่นำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนทางไกลนอกเหนือจากสื่อสิ่งพิมพ์ ยังมีส่วนช่วยทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น สื่อเสริมดังกล่าว ได้แก่ รายการวิทยุโทรทัศน์ รายการวิทยุกระจายเสียง ซีดีเสียง และวีซีดี เป็นต้น สื่อการสอนที่เป็นสื่อเสียงจะใช้สรุปสาระสำคัญหรือขยายเนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ หรือเสริมเพิ่มเติมให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะสำหรับผู้เรียนที่เรียนรู้จากการฟังได้ดีกว่าการอ่าน นอกจากนี้การศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์เพียงอย่างเดียวอาจมีข้อจำกัดในด้านการอ่านออกเสียงสัญลักษณ์ การใช้สื่อเสียงประกอบสื่อสิ่งพิมพ์จะช่วยในการออกเสียงสัญลักษณ์ได้ชัดเจน ตัวอย่างเช่น การใช้สื่อเสียงนำเสนอคำอ่านของสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สาธิตการอ่านออกเสียงภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น เป็นต้น สื่อภาพเคลื่อนไหวใช้แสดงขั้นตอนกระบวนการทำงาน วงจร วัฏจักร การเปลี่ยนแปลง การเคลื่อนที่ สาธิต ทดลอง หรือเสนอเรื่องราวที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระชุดวิชาและเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2553, น. 6)

นอกจากนี้ สื่อเสริมยังครอบคลุมถึงปฏิสัมพันธ์ทั้งแบบเผชิญหน้า (face-to-face) ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เช่น การสอนเสริม การสัมมนาเสริม เป็นต้น และปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่น การเรียนการสอน

ออนไลน์ (e-Learning) ปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าและผ่านสื่อที่ใช้ในระบบการสอนทางไกล มศ. มีสองลักษณะ คือ เป็นกิจกรรมไม่บังคับที่ผู้เรียนเข้าร่วมตามความต้องการและความสนใจของตน ได้แก่ การสอนเสริมชุดวิชาในระดับปริญญาตรี และเป็นกิจกรรมบังคับที่ผู้เรียนจะได้รับการประเมินผลในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมสัมมนาเสริม และสัมมนาเข้ม สำหรับชุดวิชาในระดับบัณฑิตศึกษา

3. กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการสอนเสริม สัมมนาเสริม สัมมนาเข้ม

การสอนเสริมเป็นกิจกรรมที่นักศึกษาระดับปริญญาตรีเข้าร่วมกิจกรรมที่ศูนย์บริการการศึกษา ประจำจังหวัดตามวันเวลาที่กำหนด เพื่อรับฟังคำบรรยายสรุปเนื้อหา ทำแบบฝึกหัด อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สอบถามข้อสงสัย อาจมีการทำงานเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาเข้าร่วมตามความต้องการ การเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวไม่ส่งผลต่อการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา เนื่องจากไม่ใช่กิจกรรมบังคับ

การสัมมนาเสริมและสัมมนาเข้ม เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่ศูนย์บริการการศึกษาในวันเวลาที่กำหนด เพื่อรับฟังการบรรยายสรุปประเด็น อภิปราย นำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมเก็บเป็นคะแนนระหว่างเรียน การสัมมนาเสริมและสัมมนาเข้มจึงเป็นกิจกรรมบังคับที่นักศึกษาจะต้องเข้าร่วม มีการกำหนดชิ้นงานให้ทำก่อนเข้าร่วมสัมมนาแต่ละครั้ง ในการสร้างชิ้นงานดังกล่าว นักศึกษาจะต้องศึกษาค้นคว้าและดำเนินการสร้างชิ้นงานด้วยตนเอง ทั้งนี้ นักศึกษาจะได้แนวทางการทำงานจากคำสั่งงานในแผนกิจกรรมประจำชุดวิชาเพื่อให้ทำงานได้บรรลุจุดประสงค์ โดยนักศึกษาจะทำชิ้นงานที่เป็นของตนเอง เช่น การทำรายงาน และ โครงการวิจัย เป็นต้น การทำชิ้นงานดังกล่าว จัดเป็นงานที่ทำให้ นักศึกษาเกิดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (self-directed learning) ของ Knowles (1975) ที่นักศึกษายาเลือกเรื่องที่จะศึกษาตามความสนใจ เลือกวิธีการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ผลงานออกมา นอกจากนี้ การสัมมนาเสริมและสัมมนาเข้มยังเป็นการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแนวคิดห้องเรียนกลับด้าน (flipped classroom) ในกรณีที่นักศึกษาเรียนด้วยตนเองที่บ้านระดับหนึ่งแล้วจึงมาร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน

4. กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา

การประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ชุดวิชานี้เป็นชุดวิชาสุดท้ายที่นักศึกษาต้องเรียนก่อนสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร เป็นชุดวิชาที่มหาวิทยาลัยกำหนดให้มีในทุกหลักสูตรที่เปิดสอน นอกจากศึกษาเอกสารการสอนแล้ว นักศึกษาจะต้องเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพที่มหาวิทยาลัยหรือสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนดเป็นเวลา 4 - 5 วัน การประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อให้ นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติงานนำความรู้ ทักษะ ที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาชุดวิชาต่างๆ มาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรนั้นๆ (2) เพื่อเสริมทักษะและเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาเข้าสู่วิชาชีพ (3) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ เพื่อนร่วมรุ่น และมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ เนื่องจากการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกล นักศึกษาจะต้องศึกษาด้วยตนเองผ่านสื่อการสอนทางไกลเป็นหลัก มีโอกาสพบปะอาจารย์และเพื่อนน้อยมาก การเสริมสร้างทักษะสังคมและทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นดำเนินการได้ไม่มาก (วิจิตร ศรีสอาน, 2529, น. 10) การประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพ จึงเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบเข้ม มีกิจกรรมต่อเนื่องทั้งกลางวันและกลางคืน ได้ออกแบบให้นักศึกษาร่วมกิจกรรมหลากหลายเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยหรือ

รายบุคคล ภายใต้การดูแลของอาจารย์ประจำกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้งสามประการ อันจะส่งผลให้บัณฑิต มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานและดำรงตนในวิชาชีพอย่างมีคุณภาพ

การประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพ นักศึกษามีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมหลายลักษณะ ได้แก่ การอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและวิทยากร อภิปรายระหว่างนักศึกษา ทำงานเป็นกลุ่มเพื่อสร้างชิ้นงาน นำเสนอผลงาน และในบางหลักสูตรมีการศึกษาดูงาน ลักษณะของกิจกรรมที่นักศึกษาต้องปฏิบัติ ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

4.1 กิจกรรมกลาง เป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างทักษะทางสังคมที่ช่วยให้นักศึกษารู้จักวิธีการทำงานร่วมกัน การวางแผนการทำงาน วิธีสร้างมนุษยสัมพันธ์ การเข้าสังคม และการพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของบัณฑิต มักเป็นกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การทำกิจกรรมหลักทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนจะเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมกลาง คือ ในวันแรกนักศึกษาแต่ละคนได้รู้จักเพื่อนอย่างรวดเร็วผ่านกิจกรรมละลายน้ำแข็ง เข้าใจหลักการทำงานร่วมกันจากการทำกิจกรรมที่กำหนด ฝึกความตรงต่อเวลาจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามตารางเวลาที่กำหนด เสริมสร้างความรู้สึกรักผูกพันกับมหาวิทยาลัยผ่านการฝึกร้องเพลงประจำมหาวิทยาลัย

4.2 กิจกรรมเฉพาะสาขาหรือหลักสูตร เป็นกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่แต่ละแขนงวิชาหรือหลักสูตรสร้างขึ้น เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาการวิชาชีพของแขนงวิชาหรือหลักสูตรนั้นๆ ลักษณะของกิจกรรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ได้แก่ การวิเคราะห์กรณีศึกษา การใช้สถานการณ์จำลอง และการฝึกปฏิบัติ กิจกรรมส่วนใหญ่ให้ทำงานเป็นกลุ่ม

สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมเฉพาะสาขาหรือหลักสูตร คือการได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้กระบวนการทำงานกลุ่มที่ดี ช่วยให้เกิดทักษะทางสังคม และขยายขอบเขตของการเรียนรู้ได้กว้างขึ้น (ทิศนา แคมมณี, 2554, น. 143-144) และที่สำคัญได้ฝึกนำความรู้จากหลักสูตรที่ศึกษามาใช้โดยลงมือปฏิบัติจริง เช่น แขนงวิชาหลักสูตรและการสอนกำหนดให้ผู้เรียนได้ฝึกการเขียนแผนการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างสื่อการสอน การออกข้อสอบ และให้มีกิจกรรมที่นำเอาสิ่งต่างๆ ที่ทำไว้มานำใช้จริงในการทดลองสอน สำหรับแขนงต่างๆ นักศึกษาก็ได้รับการฝึกตามศาสตร์ของตน

4.3 กิจกรรมสาระสังสันทน์ เป็นกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะสังคม โดยมีแนวคิดว่าการดำเนินชีวิตต้องมีความสามารถทางสังคมด้วย นักศึกษาได้รับมอบหมายให้จัดงานสาระสังสันทน์ภายใต้คำแนะนำของวิทยากร โดยมีคณะกรรมการจัดงานทำหน้าที่ประสานงาน กิจกรรมนี้มุ่งให้นักศึกษาได้ผ่อนคลายหลังจากทำกิจกรรมวิชาการอย่างต่อเนื่องมาระยะหนึ่ง นักศึกษาแต่ละกลุ่มได้รับมอบหมายให้คิดกิจกรรมการแสดงที่มีสาระและสมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมเพื่อแสดงในงานสาระสังสันทน์ กิจกรรมนี้ฝึกการทำงานกลุ่มได้เป็นอย่างดี และเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความสามารถ

สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมสาระสังสันทน์ คือ นักศึกษาได้ฝึกการทำงานร่วมกัน การประสานงานในการทำกิจกรรม และการเป็นผู้นำ ผู้ตาม โดยนักศึกษาต้องประชุมร่วมกันว่าจะแสดงอะไร

รวมกลุ่มกันฝึกซ้อมตามกิจกรรมที่วางแผนไว้ ดำเนินการแสดง ได้ฝึกการแสดงต่อหน้ากลุ่มคน มีการแบ่งงาน และช่วยเหลือกันทำงาน

4.4 กิจกรรมวันอำลา เป็นกิจกรรมปิดท้ายของการประชุมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมนี้สร้างความประทับใจให้กับผู้เข้าประชุมได้เป็นอย่างดี หลังจากการร่วมกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่มอย่างเข้มข้นภายในสถานการณ์และเวลาที่จำกัด ได้ผ่อนคลายในกิจกรรมสาระบันเทิงสนทนา ก็มาถึงเวลาที่จะต้องแยกย้ายกัน กิจกรรมออกแบบการสร้างบรรยากาศที่ประทับใจ โดยให้นักศึกษาได้สะท้อนความรู้สึกในการเข้ารับการอบรม รับฟังสิ่งที่ดีชี้นำการประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมวันอำลา คือความประทับใจและผูกพันกับเพื่อน อาจารย์ และมหาวิทยาลัย

5. กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการเรียนการสอนออนไลน์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชได้ให้ความสำคัญกับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการจัดการเรียนการสอนมาโดยตลอด ตั้งแต่การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ด้วยโปรแกรม VITAL (Videotex Integrated Teaching and Learning System) โดยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย Guelph ประเทศแคนาดา ในปี พ.ศ. 2529 ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 มีการใช้โปรแกรม Multimedia Toolbook และ ในปี พ.ศ. 2538 มีการใช้ Authorware Professional และในปี พ.ศ. 2541 - 2542 พยายามพัฒนาระบบจัดการเรียนการสอน (LMS) บน เว็บจิ้นใช้เอง เรียกว่า ระบบ VUP ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ใช้ระบบ STOU Online Learning จากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2551 ได้นำ ATutor ซึ่งเป็น Open Source ของมหาวิทยาลัย Toronto ประเทศแคนาดา มาใช้ในปีต่อมามหาวิทยาลัยร่วมมือกับมหาวิทยาลัย Waterloo ประเทศแคนาดา นำระบบ D4L+P มีพื้นฐานจาก T5 Model มาทดลองใช้ และจัดหา Open Source LMS: Moodle มาใช้แทน ATutor (ปัทมาพร เอ็นบำรุง, 2560) ในปี พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยได้จัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ กำหนดให้การเรียนการสอนออนไลน์ เป็นสื่อเสริมในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และให้คำอธิบายว่า การเรียนการสอนออนไลน์ (e-Learning) เน้นการจัดการเรียนการสอนแบบปฏิสัมพันธ์บนเครือข่ายครอบคลุมการจัดทำประกาศ ปฐมนิเทศชุดวิชา รายละเอียดชุดวิชา ปฏิทินการศึกษา การมอบหมายกิจกรรม การตรวจกิจกรรม การให้ข้อมูลย้อนกลับ การตอบคำถามนักศึกษาและการสัมมนาออนไลน์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2553, น. 7) ในที่นี้จะวิเคราะห์กลยุทธ์การสอนที่ใช้ในการมอบหมายกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ การตรวจให้คะแนนกิจกรรมและการให้ข้อมูลย้อนกลับ และการสัมมนาออนไลน์

5.1 การมอบหมายกิจกรรม นับเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนออนไลน์ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) (Salter, Richards and Carey, 2003) กิจกรรมที่มอบหมายให้นักศึกษาทำในการเรียนการสอนออนไลน์ของ มศ. ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนและทบทวนความรู้ เช่น การอภิปรายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทเรียน ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำกิจกรรมกลุ่ม ค้นหาจากอินเทอร์เน็ต เขียนบทความสั้นๆ เพื่อทบทวนความรู้ เขียนบันทึกการเรียนรู้ส่วนตัว มอบงานที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้กับสถานการณ์จริง ให้แก้ปัญหาโดยใช้สถานการณ์จำลอง หรือ กรณีศึกษา ให้ทำโครงการวิจัย ทบทวนความรู้จากเกมการศึกษา จะเห็นได้ว่า การมอบหมายกิจกรรมสามารถใช้กลยุทธ์การสอนได้หลากหลาย ผู้เรียนจะส่งผลงานในระบบ สามารถกำหนดระยะเวลาส่งงาน เพื่อฝึกความมีวินัยของผู้เรียนได้อีกด้วย

5.2 การตรวจให้คะแนนกิจกรรมและการให้ข้อมูลย้อนกลับ เมื่อผู้เรียนส่งงานที่ได้รับมอบหมายในระบบแล้ว ผู้สอนจะพิจารณาประเมินผลงานและให้คะแนนผลงาน พร้อมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับและอาจเสนอแนะแนวทางปรับปรุงงาน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเห็นคะแนนที่ได้และให้ปรับปรุงผลงานเพื่อประเมินใหม่ นับเป็นการเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น และใช้หลักการประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment)

5.3 การสัมมนาออนไลน์ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในเวลาเดียวกัน ผู้เรียนและผู้สอนนัดหมายวันเวลาที่เข้าระบบเพื่ออภิปรายประเด็นที่กำหนด เหมาะสำหรับกิจกรรมที่มีการสื่อสารสองทางในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ในบางหลักสูตรได้จัดให้มีการสัมมนาทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Seminar) เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาได้ปฏิบัติการสัมมนาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ เพื่อพัฒนาแนวทางการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักศึกษาและเป็นการเตรียมตัวก่อนที่จะเข้าร่วมกลุ่มสัมมนาเข้มในสถานที่ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด กิจกรรมการสัมมนาทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นการสัมมนาผ่านเว็บของซุควิชา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาทางไกล มีการใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลายทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเสริม การสอนเสริม การสัมมนาเสริม สัมมนาเข้ม การประชุมเชิงปฏิบัติการประสบการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา และการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนการสอนทางไกลกับทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการจัดการเรียนรู้กับการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล

ทฤษฎีการเรียนรู้/หลักการจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล
ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ (ทิสนา แम्मณี, 2554, น. 50) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (Operant Conditioning Theory) ของ Skinner ทฤษฎีนี้ เสนอว่าการกระทำที่ได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือปลูกฝังนิสัยให้แก่ผู้เรียน การแยกแยะขั้นตอนของปฏิกิริยาตอบสนองออกเป็นลำดับขั้น โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ก็ให้การเสริมแรงที่เหมาะสมในทันที (ทิสนา แम्मณี, 2554, น. 57-58)	1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ระบุพฤติกรรมที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจงในเอกสารการสอนและประมวลสาระแต่ละซุควิชา ซึ่งทำให้สามารถวัดผลประเมินผลได้ว่าการเรียนรู้หรือไม่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ 2. เอกสารการสอนและประมวลสาระมีการประเมินในแต่ละเรื่องเป็นระยะ และผู้เรียนสามารถตรวจสอบผลการประเมินจากแนวตอบได้ เป็นการให้ผลย้อนกลับในทันที เพื่อให้เห็นความก้าวหน้าของผู้เรียนและเป็นการเสริมแรงในการเรียน นอกจากนี้สื่อ e-Learning ก็จัดทำในลักษณะเดียวกัน 3. การเรียนที่ได้ผลดี คือ การเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้กระทำด้วยตนเองและปรับพฤติกรรมไป

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทฤษฎีการเรียนรู้/หลักการจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล
หลักการออกแบบบทเรียนแบบ โปรแกรม (Programmed Instruction) Skinner (1958) เป็นผู้คิดวิธีการออกแบบบทเรียนแบบ โปรแกรมซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล มีขั้นตอนในการออกแบบ คือ กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม จัดการสอนทีละน้อยเป็นลำดับ ให้ผู้เรียนเรียนตามความสามารถ ผู้เรียนตอบคำถามที่กำหนดจัดให้มีการให้แรงเสริมที่เหมาะสม	ตามผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยใช้การเสริมแรงเป็นกลไกในการส่งเสริมการแสดงพฤติกรรม ซึ่งการเรียนในระบบการศึกษาทางไกลใช้ระบบนี้ในการเรียน 4. สื่อการสอนทางไกลของ มสธ. มีพื้นฐานมาจากบทเรียนแบบโปรแกรม
ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) เน้นกระบวนการทางปัญญาหรือความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในสมอง การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลกับการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับตนเอง ทฤษฎีที่นำมาใช้ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory) นักทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาที่สำคัญคือ Piaget และ Vygotsky การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาและสังคมตามวัย ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Theory of Meaningful Verbal Learning) Ausubel (1968) เชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายต่อผู้เรียน หากการเรียนรู้นั้นสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบโมทัศน์หรือกรอบความคิดล่วงหน้า (advance organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้นๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย	นักศึกษา มสธ.เป็นผู้ใหญ่ สื่อที่ใช้ในการพัฒนาความคิด คือ การใช้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ และภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิด และควบคุมการคิดของผู้เรียน จึงใช้สื่อหลักเป็นเอกสารการสอน แต่ก็คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีพัฒนาการและความสามารถที่แตกต่างกัน สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็น “สื่อประสม”ที่มีการใช้สื่อหลายชนิดประกอบกันและเสริมซึ่งกันและกัน สื่อสิ่งพิมพ์มีการเสนอภาพรวมให้ผู้เรียนเห็นก่อนแล้วจึงเสนอภาพย่อย โดยในแต่ละหน่วย แต่ละตอนของเอกสารการสอนและประมวลสาระ จะเริ่มจากแผนหน่วย แผนตอนที่เป็นลักษณะกรอบความคิดล่วงหน้า (advance organizer) เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นภาพรวมของสิ่งที่จะเรียนก่อน แล้วจึงไปศึกษาในแต่ละส่วนที่เป็นองค์ประกอบย่อยของเรื่องนั้นๆ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทฤษฎีการเรียนรู้/หลักการจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล
ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) Maslow (1962) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้น มนุษย์มีความต้องการรู้จักตนเองและพัฒนาตนเอง มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ มนุษย์ทุกคนมีลักษณะเฉพาะตน ความเป็นเอกลักษณ์ควรได้รับการส่งเสริมในการพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ของตน (ทิสนา แจมมณี, 2554, น. 69) แนวคิดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-Directed Learning) Knowles (1975) เสนอแนวคิดการเรียนรู้แบบนำตนเองว่า เป็นกระบวนการคิดริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยวินิจฉัยความต้องการในการเรียนของตน กำหนดเป้าหมายและสื่อการเรียน เลือกใช้ยุทธวิธีการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนของตน ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนได้ดีกว่าที่จะให้ผู้อื่นริเริ่มการเรียนรู้ให้ ทฤษฎีการประมวลสารสนเทศ (Information Processing Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการทำงานของสมองในการแปลงสารสนเทศที่ได้รับรู้ผ่านการดำเนินการต่างๆ เป็นลำดับ โดยคิด	การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ นักศึกษาจะได้รับคำแนะนำการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนที่บ้านเพื่อให้ผู้เรียน มีอิสระที่จะเรียน ตามความต้องการของตน กำหนดเวลาที่เหมาะสมกับสภาพการทำงานของตน และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยกำหนดแนวทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนการสอนเป็นรายบุคคลของนักศึกษาตอบสนองความเป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากนักศึกษาแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แนวทางการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลตอบสนองความแตกต่างของแต่ละคนเป็นอย่างดี แต่ละคนทำหน้าที่ออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความถนัดของตน และตามอัตราความก้าวหน้าที่แตกต่างกัน การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายใน อยู่ในความควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจะนำประสบการณ์ ความรู้ ทักษะและค่านิยมต่างๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของตน การจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลในระดับบัณฑิตศึกษานักศึกษาต้องทำงานส่ง เมื่อเข้าสัมมนาแต่ละครั้ง โดยที่นักศึกษาต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อให้ได้งานออกมา โดยในแผนกิจกรรมที่กำหนดงานให้นักศึกษาทำ อาจารย์ผู้สอนได้บอกแนวทางการทำงานเป็นขั้นตอนอย่างละเอียดไว้ให้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถทำงานด้วยตนเองจนประสบผลสำเร็จได้ การเรียนการสอนที่นักศึกษาต้องศึกษาค้นคว้ามาก่อนเข้าเรียนนี้มีลักษณะคล้ายกับการสอนแบบห้องเรียนกลับด้าน การเรียนการสอนควรหาวิธีให้ผู้เรียนจดจำข้อมูลให้ได้นานๆ ด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การจำอย่างเป็นระบบ การทำให้ข้อมูลนั้นมีความหมายการเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับสิ่งที่ผู้เรียนมีความคุ้นเคย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทฤษฎีการเรียนรู้/หลักการจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกล
ว่าการทำงานของสมองมนุษย์มีความคล้ายคลึงกับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ (Klausmeier, 1985, pp. 52-108)	การสร้างแผนผังความคิด เป็นต้น ในเอกสารการสอน มีการนำเสนออย่างเป็นระบบ โดยจัดระบบหัวข้อเป็นตัวเลขที่เป็นหัวข้อใหญ่ หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย ในแนวการศึกษาทุกหน่วยจะมีการเสนอแผนภาพความคิด และเนื้อหาที่นำเสนอพยายามเชื่อมโยงกับความรู้เดิมและการนำไปประยุกต์ใช้ได้ เพื่อให้ผู้เรียนทำความเข้าใจ และจำได้ง่าย สามารถถ่ายโอนความรู้จากความจำระยะสั้นไปสู่ความจำระยะยาวได้
การรู้คิด (metacognition) หมายถึงการตระหนักรู้เกี่ยวกับความรู้ความสามารถของตนเองและใช้การรู้คิดในการจัดการควบคุมกระบวนการคิด การทำงานของตนด้วยกลวิธีต่างๆเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และงานที่ทำประสบความสำเร็จตามต้องการ (Osman and Hannafin, 1992, pp. 83-99)	การจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม เป็นวิธีการหลักของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประสบการณ์วิชาชีพก่อนสำเร็จการศึกษา ผู้เรียนจะได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย มีการวางแผนการทำงานร่วมกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และแต่ละคนรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน แต่ละกลุ่มผู้เรียนมีความสามารถแตกต่างกัน จึงมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด มีการนำเสนอผลงาน
หลักการจัดการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process-Based Instruction) กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์และการดำเนินงานร่วมกัน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มต่างทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม มีกระบวนการทำงานที่ดี ช่วยให้เกิดทักษะทางสังคมและขยายขอบเขตการเรียนรู้ให้กว้างขวางขึ้น (ทศนา เขมมณี, 2554, น.143-144)	

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนการสอนทางไกลของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่ผ่านมาเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถนำกลยุทธ์การสอนที่หลากหลายมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานการศึกษาได้ระดับหนึ่ง อีกทั้งยังมีการนำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนทางไกลดังกล่าว มีผลกระทบต่อผู้เรียนและผู้สอน โดยผู้เรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการศึกษาผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก เมื่อมีการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ ผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมและสามารถเข้าถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ ส่วนผู้สอนต้องปรับบทบาทการสอนผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักมาสู่การสอนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความต่างที่เกิดขึ้น คือ ผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการประเมินกิจกรรม ให้ข้อมูลย้อนกลับ และสื่อสารกับผู้เรียนผ่านระบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น และจะต้องดำเนินการภายในเงื่อนไขเวลาที่กำหนด

แม้ว่าในเวลา 40 ปีที่ผ่านมา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ. จะประสบความสำเร็จในการสอนทางไกลอย่างน่าภาคภูมิใจ แต่ในสภาพบริบททางสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีสารสนเทศที่

เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สาขาวิชาต้องตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและพร้อมจะพัฒนาเพื่อก้าวไปข้างหน้าอย่างผู้นำในการจัดการศึกษาทางไกลต่อไป

บรรณานุกรม

ทิสนา แยมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นงคัลลักษ์ รุ่งวิยาธร. (2560). *คู่มืออาจารย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.*

2560). ฝ่ายส่งเสริมมาตรฐานบัณฑิตศึกษา. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ปัทมาพร เอ็นบำรุง. (2560). *พัฒนาการ e-Learning ของ มศธ. [สไลด์พาวเวอร์พอยต์]*.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2545). *คู่มือรูปแบบสิ่งพิมพ์ประจำชุดวิชาระดับปริญญาตรี*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2553). *คู่มือการจัดการเรียนการสอนในระบบอิเล็กทรอนิกส์*. นนทบุรี: ศูนย์การเรียนการสอนทางอิเล็กทรอนิกส์.

_____. (2560). *คู่มือนักศึกษา ปีการศึกษา 2560*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (ม.ป.ป.) *36 ปี แห่งความภาคภูมิใจ ก้าวไปกับ*

ศึกษาศาสตร์ มศธ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2552). *ชุดฝึกอบรมการผลิตและบริหารชุดวิชา ระดับบัณฑิตศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 9. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิจิตร ศรีสอาน. (2529). *แนวคิดในการผลิตชุดการสอนทางไกลในคู่มือการผลิตชุดการศึกษาทางไกล*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Ausubel, D. P. (1968). *Educational psychology: A cognitive view*. New York: Holt, Rinehart, & Winston.

Driscoll, M.P. (2000). *Psychology of learning for instruction*. 2nd Ed. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Klausmeier, H. J. (1985). *Educational psychology*. 5th ed. New York: Harper & Row.

Knowles, M.S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. New York: Associated Press.

Hergenhahn, B.R. & Olsen, M.H. (1993). *An introduction to theories of learning*. 4th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Maslow, A.H. (1962). *Toward a psychology of being*. New York: D. Van Nostrand.

National Research Council. (2012). *Improving adult literacy instruction: Options for practice and research*. In A. M. Lesgold & M. Welch-Ross (Eds.), Committee on learning sciences: Foundations and applications to adolescent and adult literacy. Washington, DC: National Academies Press.

Osman, M.E., and Hannafin, M.J. (1992). Metacognition research and theory: Analysis and implications for instructional. *Educational Technology Research and Development*, 40(2), 83-99.

- Salter, D., Richards, L. & Carey, T. (2003). *A task-based approach to integrate faculty development in pedagogy and technology*. Proceedings on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education. In Phoenix, Arizona, USA. Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education.
- Skinner, B.F. (1958). Teaching machines. *Science*, 128, (3330), 969-977.
- Tyler, R.W. (1950). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.